

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

**TÜSİAD YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ÖMER SABANCI'NIN
HESAP UZMANLARI VAKFI'NIN
“KAYITDIŞI EKONOMİ” PANELİ KONUŞMASI**

**27 MAYIS 2005
ANKARA**

TÜSİAD AVRUPA SANAYİ VE İŞVERENLER KONFEDERASYONLARI BİRLİĞİ (UNICE) ÜYESİDİR.

İstanbul : Meşrutiyet Cad. No: 74 Tepebaşı 34420 İstanbul - Türkiye
Ankara : İnan Cad. No: 39/4 Gaziosmanpaşa 06700 Ankara - Türkiye
Brüksel : 13, Avenue des Gaulois, 1040 Brussels-Belgium
Washington D.C. : 1250 24th Street, Washington D.C. 20037 - USA
Berlin : Mörkisches Ufer, 28 10179 Berlin-Mitte - Germany
Paris : 12, Rue Godot de Mauroy 75009 Paris - France

Tel: (90-212) 249 19 29 **Faks:** (90-212) 249 13 50 **e-mail:** tusiad@tusiad.org
Tel: (90-312) 468 10 11 **Faks:** (90-312) 428 86 76 **e-mail:** ankoffice@tusiad.org
Tel: (32-2) 736 40 47 **Faks:** (32-2) 736 39 93 **e-mail:** bxloffice@tusiad.org
Tel: (1-202) 776 77 70 **Faks:** (1-202) 776 77 71 **e-mail:** usoffice@tusiad-us.org
Tel: (49-30) 28 878 6300 **Faks:** (49-30) 28 878 6399 **e-mail:** info@tusiad-de.org
Tel: (33-1) 426 516 40 **Faks:** (33-1) 426 516 99 **e-mail:** satan@tusiad.org

web: www.tusiad.org

Sayın Bakanım, Sayın Başkanlar, Değerli Basın Mensupları,

Sözlerime, bu önemli panelde bana konuşma fırsatı veren Hesap Uzmanları Kurulu'na TÜSİAD Yönetim Kurulu adına teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Yıllardan beri kanayan bir yara olan kayıtdışı ekonomi, artık Türkiye'nin bir numaralı sorunudur. Türkiye'nin bu sorunu halletmeden, herhangi bir alandaki vizyonunu hayata geçirebilmesi mümkün değildir. Durum böyle olmakla birlikte, şimdiye kadar bu sorun karşısında, terim yerindeyse, bir nevi acz içinde kaldık. Çok konuştuk, şikayet ettik ama çözüm üretemedik. Ancak bugün kayıtdışı, yarattığı haksız rekabet boyutu bir yana, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesinin ve AB üyelik sürecinin önemli handikaplarından birisi haline gelmiş olması nedeniyle Türkiye'nin temel önceliklerinin tepesine oturmuştur.

Her ne kadar kayıtdışı ekonominin tanımlanması, doğru bilgilerin elde edilmesi ve ölçülmesi tartışmalı ve zor konular olsa da, varlığı kuşku götürmez bir olgudur. Hiç şüphesiz ki, kayıtdışı faaliyetlere ilişkin ayrıntılı ve doğru bilgilerin mevcudiyeti, etkin politika kararları alınmasında önemli rol oynar. Ancak, günümüzde kayıtdışılığa sebep olan etmenler ve kayıtdışı ile mücadele yöntemleri hakkında, yapılmış çok sayıda çalışma var. Özellikle diğer ülkelerin deneyimlerinden çıkartılacak çok ders var. Bu nedenle, kayıtdışı ile mücadeleye hemen başlamak çok mümkün; yeter ki bunun için yeterli kararlılığı gösterebilelim.

Değerli konuklar,

Kayıtdışının nedenlerinin ve nasıl önlenebileceğinin buradaki herkes tarafından çok iyi bilindiği konusunda herhangi bir kuşku taşımıyorum. Bu nedenle, konuşmamda kayıtdışının yol açtığı zararlar ve neden önlenmesi gerektiği üzerinde durmak istiyorum.

Türkiye'de kayıtdışının boyutlarının çok yüksek olduğunu, bizler, bu ülkenin vatandaşları, yaşayarak biliyoruz; gözlemliyoruz. Bu konuda araştırma yapanlar, çeşitli yöntemlerle, kayıtdışının boyutunu tahmin etmeye çalışıyorlar. Ülkemizde kayıtdışı ekonomiye ilişkin gerçekleştirilen çalışmalarda, kayıtdışılığın büyüklüğü konusunda çok farklı tahminler olduğunu görüyoruz. Çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlarda, milli gelire oranı olarak genel kabul gören rakamlara baktığımızda, ortalama olarak %30-50 arasında bir büyüklük görüyoruz. Bu tahminler, %15-17 arasında bulunan OECD ortalamasının çok üzerinde bir kayıtdışılığını işaret etmektedir.

Kayıtdışı ekonomide OECD'nin en sorunlu ülkesi durumunda olan Türkiye, AB'ye aday ülkeler arasında da kayıtdışılık bakımından en sorunlu ülkelerden biri konumunda. Türkiye, bu rakamlarla yüksek oranlı kayıtdışılığa sahip Afrika ve Latin Amerika ülkeleri arasında yer alıyor.

Son Türkiye raporunda OECD, kayıtdışı sektörde istihdamın boyutunu tarım dahil %52, tarım hariç bırakıldığında özel sektörde %37 olarak hesaplandığına ve üstelik, kayıtdışının yüksek olduğu diğer OECD ülkelerinin tersine, kayıtdışı ekonominin boyutunun giderek daralmak yerine tam tersine genişlediğine olumsuz bir vurgu ile dikkat çekiyor.

Değerli konuklar,

Daha üç yıl öncesine kadar Türkiye'de yaygın anlayış enflasyonla mücadele etmenin büyümeyi zayıflatacağı yolundaydı. Bu nedenle Türkiye enflasyonun üzerine kararlılıkla gitme yolunu seçmemişti. Sanıyorum, 2002 yılında yayınlamış olduğumuz "Enflasyon ve Büyüme Dinamikleri" başlıklı raporumuz bu yanlışın kırılmasında üzerine düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirdi. Kayıtdışı ile mücadele konusunda da benzer bir yanlış içinde bulunduğumuzu düşünüyorum. Çoğu kez, yüksek büyüme ve ihracat performansımızın, canlı iç talebimizin kayıtdışının mevcudiyetine atfedildiğine şahit oluyoruz. Ancak, aynen enflasyon-büyüme ilişkisinde olduğu gibi, kayıtdışı ile mücadele, büyümeyi zayıflatmayacak, tam tersine Türkiye'nin global ekonomideki yerini daha da pekiştirecektir.

Sözlerimi biraz daha açmak üzere, Türkiye’de kayıtdışının yoğun olduğu alanlarda faaliyet gösteren işletmelerin özelliklerini sizlere hatırlatmak istiyorum. Bu işletmelere baktığımızda, küçük ölçek, geri teknolojik yapı, düşük verimlilik, düşük ücret, ve tabii ki kayıtdışı istihdam, sosyal güvenlik imkanlarından mahrumiyet, kısıtlı ve pahalı finansman araçları, geleceğin belirsizliği, gibi sorunlarla kayıtdışı ekonominin iç içe geçmiş olduğunu görüyoruz. Bütün bu sorunlar, bir noktada, içinden çıkılmasının zor olduğunu kabul etmemiz gereken bir kısır döngü yaratıyor.

Kayıtdışı ekonominin nedenlerine indiğimizde makroekonomik durum ve kamu bütçesi imkanlarını sorgulamamız gerekiyor. Türkiye geçmişte hep bu sorunları günlük, geçici önlemlerle çözmeyi seçti ve vergi tabanını genişleterek, kapsamlı bir vergi reformu ve etkin bir vergi idaresi ile aynı düzeyde vergiyi toplamak yerine vergi oranlarını ve sosyal güvenlik kesintilerini yükseltmeyi seçti.

Türkiye’nin vergi yükü, sürekli bir yükseliş göstermiş olmasına rağmen, küresel vergi oranları, Türkiye’deki uygulamaların aksine düşme eğiliminde. 1996 yılında OECD ülkelerinin ortalama vergi yükü %38 iken, yapılan düzenlemelerle kademeli olarak azaltılan vergi oranları, 2003 yılın itibarıyla %31’e gerilemiştir. Doğu Avrupa ülkeleri ve İrlanda gibi son yıllarda hızlı kalkınan ülkelerde vergi yükü, 2004 yılında 1995 yılına göre düşüş eğilimi içerisinde iken, Türkiye on puanın üzerinde bir artışla vergi yükü en hızlı artan ülke konumunda olmuştur. Türkiye’deki vergi yükü anılan dönemde %22.6’dan %34’e kadar yükselmiştir. Son yıllarda AB ülkelerinde de gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranlarında düşüş eğilimi görülüyor. Gelir vergisi oranındaki azalış hâsılatı yansıırken, kurumlar vergisinin azaltılması sonucu vergi tabanı genişleyip sağlanan gelirin payı artıyor. 2000-2003 yılları arasında kurumlar vergisi oranında Almanya’da 12 puan, İrlanda’da 11.5 puan, Kanada’da 8 puan, Lüksemburg’da 7 puanlık indirimler gerçekleştirilmiştir. Rusya, 2002 yılından itibaren geçerli olmak üzere kapsamlı bir reform süreciyle vergi yükünü düşürerek, kurumlar vergisini %24’e, gelir vergisini ise %13’e çekmiştir. Benzer bir şekilde Romanya, AB’ye üyelik perspektifinde Dünya Bankası ve IMF’nin desteğini alarak vergi sistemini yeniden düzenlemiştir. Yapılan düzenlemelerle kurumlar vergisi %38’den %25’e indirilmiştir. Türkiye’de ise 2005 yılında kurumlar vergisi oranının %33’ten %30’a indirilmiş olması, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, yeterli olmamıştır.

AB ülkeleri vergi politikalarını daha düşük oranlar ekseninde uyumlaştırma ve sadeleştirme yolunu seçmiş olmasına rağmen, 3 Ekim’de müzakerelere başlayacak olan Türkiye’deki yüksek vergi ve sosyal güvenlik yükleri, kayıtdışı ekonomiye geçişi teşvik etmektedir.

Denetim ve buna bağlı cezaların etkinlikten çok uzak olduğu, sık sık vergi aflarının gündeme geldiği bir ortamda, bu kadar ağır yükler altında, tüm vergi ve diğer yükümlülükler harfiyen uymak, en hafif deyişle “saflık” olarak görülür hale geldi. Bir diğer ifade şekliyle, buldukları bölgedeki vergi dairesinin yolunu ve yerini bilmeyenler karşısında, dürüst bir şekilde vergilerini ödeyenler için burada kullanabileceğim bir deyim bulamıyorum. Bu yüklerden tamamen ya da kısmen kurtulmak üzere kayıtdışını geçmek durumunda kalanlar ise, her şeyden önce daha küçük ölçeğe ve verimsizliğe mahkum oldular. Yazılı sözleşmelerin olmadığı, yasal hak arama süreçlerinden dışlanmış olan kayıtdışındaki bir şirket, finansal piyasalardan da dışlanmış hale gelir ve finansman imkanları daralırken, maliyetleri artar. Bu işletmeler nitelikli işgücü için cazip bir seçim olmaz. Düşük nitelikli işgücünün istihdam edildiği ve düşük ücretlerin ödendiği, sosyal güvenliğin olmadığı, sendikal hakların bulunmadığı bu işletmeler, bu yapıları itibarıyla sosyal sorunları da ağırlaştırırlar. Böyle bir şirketin, mevcut mali yüklerle kayıtdışına alınması ise, muhtemelen şirketin kaldıramayacağı kadar ağır bir külfet doğurur. Bu risk ise, şimdiye kadar karar alıcıları, kayıtdışı ile mücadele yerine, düşen vergi gelirlerini vergi oranlarını biraz daha yükseltme yoluyla telafi etme tercihi ile karşı karşıya bırakmıştır. Tabii bu durum, vergi ödeyen kesimler üzerindeki yükü artırırken, kayıtdışından kayıtdışına geçmenin maliyetini daha da ağırlaştırmış ve tam bir kısır döngü yaratmıştır. Bugün gelinen nokta itibarıyla bu gelişmeler, Türkiye’nin orta ve uzun

dönemli büyüme perspektiflerini tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır Artık geline nokta bu Gordion düğümünü kesip atmak gerekiyor.

Evet, kayıtdışı ile mücadelenin bir maliyeti var. Bugün bu maliyetten sakınmanın, yarın daha büyük bir maliyet anlamına geleceği unutulmamalı. Ve bu maliyeti düşürmek için, kayıtdışı ile mücadele ederken, vergi oranlarını düşürerek tabanı genişletmek üzere vergi reformu, sosyal güvenlik kesintilerinin düşürülmesi, vergi idaresinin etkinleştirilmesi gibi uygulamalar bir arada, hızlı ve cesur kararlar ile ele alınmalı. Siyasi istikrarın bulunduğu bugünkü ortam, bu kararların alınması ve kararlılıkla uygulanabilmesi için her zamankinden daha elverişlidir.

Diğer yandan, üzerinde pek az konuşulan bir konu da kayıtdışının kayıt altına alınmasının getireceği yararlar. Örneğin, bugün itibariyle milyonlarla ifade edilen kayıtdışı çalışanın asgari ücret üzerinden kayıt altına alınmasıyla SSK'da öngörülen açığın üzerinde bir gelir sağlanması mümkün olabilecektir. Kayıt altında çalışmanın makro düzeydeki yararlarının yanı sıra mikro düzeyde de önemli avantajları bulunmaktadır. Örneğin, kayıtdışı bir şirketin küçük ölçek, geri teknolojik yapı, düşük verimlilik, düşük ücret, sosyal güvenlik imkanlarından mahrumiyet, kısıtlı ve pahalı finansman araçları, geleceğin belirsizliği gibi özelliklerine karşılık, kayıtdışında çalışan bir şirket, optimum ölçekte, yasal sözleşmelerle, yasal hak arama süreçlerinden yararlanarak çalışan, böylece finansal piyasalardan yeteri kadar yararlanabilen, dünyadaki gelişmeleri takip edebilen, teknolojiye erişim imkanı olan, nitelikli işgücü çalıştırabilen, yüksek verimlilikte bir şirkettir. McKinsey tarafından Türkiye'de 11 sektör üzerinde yapılan bir çalışmaya göre, kayıt içinde çalışan bir şirkette verimlilik bir ABD şirketine oranla %60-70 seviyesinde iken, kayıtdışında çalışan bir şirkette bu oran ancak %25 seviyesinde kalmaktadır. Dolayısıyla, kayıtlı ekonomiye geçişle beraber Türkiye'nin verimlilik ve büyüme rakamlarında ciddi bir sıçrama olacaktır.

Geniş kesimler tarafından da kabul edildiği üzere, Türkiye ekonomisinde artık istikrar büyük ölçüde sağlanmış durumdadır. Mevcut kazanımların ve yüksek ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ise ekonomideki yeni gündem konusu olmalıdır. Önümüzdeki dönem, öteden beri ağır şekilde vergilendirilen kesimlerin vergi yüklerinin azaltılması dönemi olmalıdır. Buna karşılık, etkin bir vergi idaresi yaratılarak kayıt dışılıkla topyekun mücadele edilmelidir. Bu konularda şimdiye kadar gösterilen tereddütlerden vazgeçilmeli, ekonominin kayıt altına alınmasının milli bir mesele olduğu anlayışı içinde sadece vergi idaresi olarak değil, bütün bir kamu idaresi olarak etkin yöntemlerle mücadele başlatılmalıdır.

Unutmayalım ki, kayıtdışının toplam ekonomi içindeki payı azaldıkça, haksız rekabet ortamı ortadan kalkacak ve böylece ülkemizde daha fazla yerli ve yabancı sermaye yatırımı yapılarak bir diğer önemli sorunumuz olan işsizlik azalacak, Hazine'nin gelirleri daha da artacak ve refah seviyesi yükselmiş daha mutlu bir toplum olacağız.

Sözlerime son verirken, bu toplantının artık Türkiye'nin bir ayıbı haline gelmiş olan kayıtdışı ile mücadeleye katkıda bulunmasını diliyor, hepimizi saygıyla selamlıyorum.